

Podrijetlo i vojna djelatnost uskoka

Sopta, Hrvoje

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:167811>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni preddiplomski sveučilišni studij Pedagogije i Povijesti

Hrvoje Sopta

Podrijetlo i vojna djelatnost uskoka

Završni rad

izv. prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Povijest

Dvopredmetni preddiplomski sveučilišni studij Pedagogije i Povijesti

Hrvoje Sopta

Podrijetlo i vojna djelatnost uskoka

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

izv. prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2017.

Sažetak

Kao reakcija na osvajanje i provođenja terora Osmanskog Carstva na osvojenim europskim područjima pojavljuju se uskoci. Oni bježe s osvojenih područja na slobodne hrvatske prostore i tamo se odlučuju pružiti otpor turskom osvajaču. Ovi Hrvati, katolici podrijetlom iz raznih krajeva, ali većinom iz Hercegovine, ističu se borbom na hrvatskim prostorima sa Turcima i Mlečanima. Izgledom su plijenili pažnju i izazivali strahopoštovanje. Posjedovali su posebne fizičke i duhovne osobine. Vesna Glavina navodi da im je kršćanstvo bilo najvažnije, kao i papinska riječ, a osim toga važna im je bila i osveta, dvoboj i briga o mrtvima, ranjenima i njihovim obiteljima. Provodili su gusarske akcije. U bitkama su se istaknuli načinom ratovanja koje je bilo specifično i puno akcije i snalažljivosti. Petar Kružić, senjski i kliški kapetan, i njegovi uskoci istaknuli su se hrabrom i junačkom borbom za hrvatske prostore kada su dugo vremena odolijevali napadima Turaka i Mlečana. Turci i Mlečani htjeli su proširiti svoju vlast na hrvatske prostore i uskoci su im u tome predstavljali prijetnju. Bilo je sukoba i sa Habsburgovcima zbog njihove želje za dobrim odnosima sa Mlečanima. Habsburgovci i Mlečani ulaze i u rat zbog uskoka. Rat je završio mirom i sporazumom vrlo nepovoljnim za uskoke. Taj je sporazumom prouzročio postupno nestajanje uskoka. Mnoštvo je poznatijih uskočkih bojeva, a neki od najpoznatijih uskoka koji su bili zatočeni su: Juriša Margitić, Ivan Vlatković, Miho Vlatković, Antun Mikulanić i Andrija Frletić. Poznatiји uskoci koji su djelovali u to vrijeme su i: Daničići, Vicko Hreljanović, Vuk Mandušić, Smiljanići i Mitrovići-Jankovići. Bilo je i puno drugih poznatih uskoka.

Ključne riječi: uskoci, Klis, Petar Kružić, Senj

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Podrijetlo uskoka i razlozi njihovu pristupanju.....	4-5
3. Izgled i osobine uskočkog ratnika.....	5-9
4. Vojna djelatnost uskoka.....	9
4.1 Petar Kružić i opsada Klisa.....	9-14
4.2 Početak sukobljavanja s Mlečanima i nastavak ratovanja s Turcima.....	15-19
4.3 „Uskočki rat“ (1615.-1617.).....	19-23
4.4 Najpoznatije bitke uskoka.....	23-26
5. Najpoznatiji uskočki ratnici.....	26-29
6. Zaključak.....	30
7. Prilozi.....	31-33
8. Popis priloga.....	34
9. Popis literature.....	35

1. Uvod

U ovom ću se radu baviti temom podrijetla i vojne djelatnosti uskoka. Poznato je da su Turci u ranom novom vijeku osvajali i pustošili europska područja. Osmansko Carstvo tada je bilo na vrhuncu svoje moći. Tako se krajem 15. st. pojavljuju uskoci koji su se odlučili suprotstaviti stranom osvajaču. Najprije ću krenuti od podrijetla samih uskoka i razloga zašto su im ljudi pristupali. Tako ćemo saznati tko su uopće bili uskoci, kojoj su vjeri pripadali, iz kojih su područja došli na slobodne hrvatske prostore i zašto su odlučili postati uskocima. Kako bi si lakše mogli predočiti kakvim su životom uskoci živjeli i kako su izgledale njihove bitke, opisat ću njihov izgled, osobine kojima su se odlikovali, životne prioritete, ustroj njihovih postrojbi i specifičan način ratovanja. Nakon toga ću govoriti o njihovoj vojnoj djelatnosti. Kada govorimo o vojnoj djelatnosti uskoka ne možemo zanemariti jednu vrlo značajnu utvrdu. Važno je spomenuti Petra Kružića i opsadu Klisa. Senjski i kliški kapetan Petar Kružić i njegovi uskoci hrabro su pružali otpor Turcima i Mlečanima dugo vremena iako su živjeli u teškim uvjetima bez puno pomoći. Papa je bio jedini koji je tada Petru Kružiću i uskocima, a i kasnije uskocima, pružao neku značajniju podršku i pomoć. Dotaknuti ću se i početka sukobljavanja s Mlečanima i nastavka ratovanja s Osmanskim Carstvom. Uskoci su Turcima i Mlečanima predstavljali prijetnju za ostvarivanje vlastitih ekspanzionističkih zamisli. Stoga su često i zajedno surađivali kako bi naštetili uskocima. Vrhunac sukobljavanja s Mlečanima predstavlja „Uskočki rat“ (1615.-1617.) kada se sukobljavaju Mletačka Republika i Habsburška Monarhija, na čijoj su strani bili i uskoci. Sklopljenim mirom i sporazumom najgore su prošli uskoci. Osim toga spomenuti ću i neke od najpoznatijih bitaka uskoka u kojima možemo vidjeti kakve su vještine posjedovali. I na kraju ću reći nešto i o najpoznatijim uskočkim ratnicima.

2. Podrijetlo uskoka i razlozi njihovu pristupanju

U teškim vremenima najezde osmanskih osvajača na hrvatske krajeve svojom hrabrom borbom i otporom isticali su se uskoci. Uskoci su bili jedni od najvažnijih branitelja hrvatskih krajeva, točnije istočne jadranske obale, tijekom razdoblja 16. st. To su bili prebjezi, tj. ljudi koji su bili prisiljeni preseliti se iz područja koja su Turci osvojili. Zbog terora koji su provodili Turci na netom osvojenim područjima oni su, kako im i sam naziv kaže, „uskočili“ na hrvatske prostore koji su bili slobodni od osmanske vlasti. Ovdje oni ne prestaju s borbom već se odlučuju na daljnji otpor osvajaču. Prvi počeci otpora uskoka vidljivi su odmah nakon što je Hercegovina pala pod osmansku vlast, 1482. godine. To je bilo na otoku Posrednici, točnije kod utvrde Koš na ušću rijeke Neretve. Njihov se otpor pojavljuje i na početku 16. st. kod Klisa. Kod Klisa se prvi puta spominje njihovo slavno ime „uskoci“. Što se tiče njihova podrijetla poznato je da su uskoci bili Hrvati katoličke vjeroispovijesti. Većinom su bili podrijetlom iz Hercegovine, Like, Makarskog primorja, Bosne i Pounja, tj. krajeva osvojenih od Turaka i iz mletačke Dalmacije, a tu se prvenstveno misli na Zadar, Hvar, Šibenik, Brač, Krk, itd. I Dubrovnik je također bio područje odakle su potjecali uskoci. Uskočkom otporu u pomoć su dolazili i ljudi ili manje grupacije s područja koje je sezalo od Italije do Albanije. I neki muslimani koji su bili zarobljeni, a željeli su se skloniti kod njih, su im se također pridruživali.¹ „Svi su se oni brzo gubili u nacionalno jedinstvenoj hrvatskoj i katoličkoj sredini.“² Prema autorici Catherine Wendy Bracewell nacionalnu i etničku pripadnost senjskih uskoka na temelju zapažanja suvremenika bez nekakvog posebnog reda bilo je teško pobliže odrediti. Navodi da je ponekad bilo vidljivo da je neki čovjek „pripadao neuobičajenom narodu“.³ Kao primjer navodi par uskoka koji su došli sa suprotne, zapadne, obale Jadrana. Osim njih navodi i vlahe Krmpoćane iz okolice Obrovca. Ti vlasli su prema autorici „sačuvali zasebne nacionalne osobine do sedamnaestog stoljeća“.⁴ Poznato je da su stanovnici Republike Svetog Marka pred kraj 16. st. zabrinuto govorili o odličnim odnosima između dalmatinskih organa reda i uskoka. Prema njima takvi su odnosi postojali zbog pripadnosti istom narodu. Pa tako Catherine Wendy Bracewell navodi citat iz „Commissiones et relationes venetae“, svezak 5 sa stranice 255., koji glasi: „Hrvati nikad neće dobro služiti Vašoj Svjetlosti protiv uskoka, jer i jedni i drugi pripadaju istom narodu“. Kada dolazi do

¹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, Školska knjiga, Zagreb 2005., str. 44.-45.

² Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 45.

³ Catherine Wendy Bracewell, „Senjski uskoci : piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću“, Barbat, Zagreb 1997., str. 53.

⁴ C. W. Bracewell, „Senjski uskoci : piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću“, str. 53.-54.

borbi između Albanaca u mletačkoj vojsci i uskoka također se upotrebljavaju jednaka nacionalna razdvajanja u svrhu pojašnjavanja tih borbi. A kada govorimo o izvorima koji spadaju pod Habsburšku Monarhiju treba reći da su i oni ponekad senjske uskoke nazivali Hrvatima. U velikoj mjeri tako su ih odvajali od, kako autorica navodi, „takozvanih Nijemaca (podanika Unutrašnje Austrije)“. Ti su Nijemci imali dopuštenje da imaju propisani broj pozicija u garnizonu.⁵ Autorica navodi da su promatrači vrlo malo nacionalnost smatrali bitnom u objašnjavanju djelovanja uskoka i navodi da suvremeniji izvori više govore o državljanstvu i državnoj ovlasti (jurisdikciji). Oni se koriste jednom vrstom definicije koju je izrekao šibenski rektor pred kraj 16. st. Tu definiciju imamo u H. A. Z., fond Šime Ljubića, 8/18., a autorica nam je prenosi. Ona glasi da uskoci iz Senja „pripadaju trima narodima ili jurisdikcijama: prvo, carski [habsburški] starosjedoci iz tog područja; drugo, turski podanici; treće, podanici Vaše Svjetlosti“.⁶ Autori Tomislav i Višeslav Aralica nam također navode da su Mlečani u izvještajima često navodili par grupa koje su bile u uskocima. Osnovu su činili podanici Turaka, tj. morlaci. Sljedeći su Senjani starosjedoci. I zadnji su ljudi koji su došli s prostora pod mletačkom vlašću, tj. stanovnici otoka u Dalmaciji i stanovnici Primorja. Njih se naziva venturini. Dolazak i nastanak uskoka nije moguće identificirati sa selidbom vlaha s ovih područja. Vlasi su bili iskorištavani od strane Turaka za borbu, te su ih smještali na područja koja su osvojili. Vlaški bjegovi na stranu kršćana su tijekom toga razdoblja bili poželjni, ali zanemarivi. Kada počinje slabiti osmanska vojska onda kreću i sve veći bjegovi vlaha na stranu kršćana. Navodi se da je to slabljenje osmanske vojske krenulo od otprilike 1597. godine. Kontekst uporabe riječi uskoci, vlasi i riječi koje su bile namijenjene za ljude koji su došli iz područja pod turskom vlašću znao je biti različit.⁷ „Riječ je o višeslojnim pojmovima koji ni do danas nisu do kraja raščišćeni.“⁸

3. Izgled i osobine uskočkog ratnika

Uskoci su se razlikovali od velikog broja ljudi toga vremena. Bili su vitkog i stasitog izgleda. Nosili su brkove ili gustu bradu, a što se tiče kose navodi se da su imali perčin, tj. rep na vrhu glave. Takvim izgledom, uz svoju uskočku odjeću i oružje, privlačili su pozornost i izazivali

⁵ Isto, str. 54.

⁶ Isto, str. 54.

⁷ Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, Znanje, Zagreb 2006., str. 111.

⁸ T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 111.

su kod drugih ljudi strahopoštovanje.⁹ Uskočka vojna djelovanja u izvorima su se skoro u potpunosti očuvala, ali prikazivanja uskoka u nekakvom slikovnom obliku je vrlo malo. Za očuvane dijelove njihove odjeće ili oružja, koji se u potpunosti mogu poistovjetiti s njima, se ne zna. Ipak neki izvori nam govore da su uskoci nosili odjeću koja je bila karakteristična za njih i s kojom su se razlikovali od ostalih ljudi.¹⁰ Povjesničar Anđelko Mijatović navodi da bi se prema poznatim opisima njihove odjeće moglo reći da su imali nošnju koja je danas poznata kao dinarska nošnja.¹¹ Pa tako imamo opis njihove odjeće i oružja u rukopisu jednog neimenovanog čovjeka iz Ferma, po zanimanju trgovca. Tu se navodi da je njihova nošnja izgledala tako da su nosili hlače koje su do koljena bile uske, a iznad koljena su se širile.¹² „Nogavice su od koljena do pete bile rasječene, bez priglavlka s metalnim kopčama. Obuvali su suknene natikače i opanke od sirove, dlakave kože. Povrh košulje imali su prsluk ili jačermu te preko svega haljetak do koljena. Nosili su kape sa ždralovim perom. Za hladnog vremena koristili su gunjeve i kabanice s kukuljicom.“¹³ Iz njihovog vremena ostalo je par portala u Senju, a na samim su portalima kao ukras ugrađene ljudske glave od kamena koje bi prema vjerovanjima trebale prikazivati uskočke ratnike. Na tim kamenim glavama nalazi se kalpak, tj. vrsta kape od krzna. Taj kalpak izgledao je tako da je imao jezik, tj. kapa se pri vrhu presavijala sa svojim dugačkim dijelom. Upravo tako je i uskočki vojvoda (poglavar) prikazan na graviri Cesarea Vecellija u njegovoj knjizi. Njegova knjiga pod nazivom „*Habiti antichi e moderni di tutto il mondo*“ nastala je u Mletačkoj Republici 1590. godine. U njoj je vidljivo da su dalmatinska i uskočka nošnja vrlo slične. U narodnim pjesmama o junacima posebno se ističu gumbi koji su bili veliki i služili su kao ukras na haljetku uskoka. Navodi se i da su na haljetku krajevi rukava bili kosog izgleda.

Što se tiče oružja u izvorima se najučestalije navode puške. Moguće je da su imali fitiljaču koja je bila česta u razdoblju 16. st. u zemljama Habsburške Monarhije. Od ostale vojne opreme navodi se da su imali obješenu za pojas uobičajenu malu kutiju s nabojima i barutnicu za potprašivanje. Osim vatrenog oružja nosili su i sablje, različite vrste tesaka i sablje koje su oduzete Turcima. Za sablje se pretpostavlja da su bile iste kao i sablje pješaka hrvatsko-ugarske vojske. Cesare Vecellio svojom nam gravirom pokazuje uskočkog vojvodu (poglavara) sa mačem palošom. Navodi se da se unatoč tome što je taj mač prikazan u

⁹ Vesna Glavina, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, Školska knjiga, Zagreb 2016., str. 33.

¹⁰ T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 112.

¹¹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 45.

¹² T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 112.

¹³ Isto, str. 112.

stiliziranom obliku u njemu može vidjeti utjecaj hrvatsko-ugarske vojske. Naime tu je vidljiv paloš sa drškom koja spada u hrvatsko-ugarsku vrstu drške. Konjanici su takve paloše imali uza se, a bili su smješteni uz sedlo, točnije uz kolan. Smatra se da su mačevi bili popularniji od sablje na području jadranskog priobalja. Ostaci iz 16. i 17. stoljeća idu u prilog toj tvrdnji.¹⁴ Prema tvrdnjama Anđelka Mijatovića u borbi su se koristili i sjekirama, bodežima, kopljima, buzdovanima, itd.¹⁵

„Senjski su se uskoci odlikovali posebnim fizičkim i duševnim osobinama. Bili su fizički pripravnici na razne teškoće, općenito skromni, u pothvatima hrabri i odani, u međusobnim odnosima patrijarhalni i kao vjernici katolici vrlo pobožni.“¹⁶ Živjeli su u opasnom i teškom razdoblju i preživljavanje su osiguravali borbom. To je bio njihov način života. Njihova borba očitovala se unošenjem novina u vojnim pothvatima. Imali su i svoj kodeks časti. Obrana kršćanstva bila im je glavni prioritet. Osim toga bitna im je bila osveta, dvoboj, skrb o svojim mrtvima i onima koji su ranjeni. A važnost su pridavali i brizi o obitelji stradalih. Glavna vodilja im nije bilo ono što im je rekao austrijski vladar ili Mletačka Republika. Riječ poglavara Katoličke crkve, tj. pape, bila im je najvažnija. Uostalom Papinska Država im je i najviše pružala podršku. Važno im je bilo i obrazovanje njihove djece. Djeca su pohađala školu. Ipak brzo su odrastali odlascima u pohode, s članovima obitelji, koji su često znali biti vrlo nezgodni.¹⁷ „Privredna grana, tipična za nemirna ratna vremena jest stjecanje ratnog plijena. Među uskocima bilo je jedva dvije stotine loše i neredovito plaćenih posadnih vojnika koji su služili u Senju, Brinju, Otočcu i njihovoj okolici. Gotovo da su bili prisiljeni pljačkati da bi preživjeli.“¹⁸ Nešto od onoga što su uspjeli opljačkati bi ustupili svojim vođama, tj. onima koji su im zapovijedali, a davali su i Austrijancima. Zbog takvog čina i ratovanja protiv Turaka dopuštano im je napadati.¹⁹ Granica između Hrvatske i Osmanskog Carstva bila je u velikoj mjeri spaljena tako da i nije bilo puno toga za opljačkati. Ipak južnije Turci i Mlečani vrlo dobro su trgovali. Čak i granica između Osmanskog Carstva i Venecije nije bila u jako lošem stanju. Na takva su područja uskoci odlazili u potrazi za plijenom.²⁰ Uskoke su oni koji su im bili prijatelji smatrali podanicima Osmanlija i onima koji su patili od strane osmanskog

¹⁴ Isto, str. 112.

¹⁵ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata“, str. 45.

¹⁶ Isto, str. 45.

¹⁷ V. Glavina, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, str. 33.-34.

¹⁸ T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 111.

¹⁹ Trpimir Macan, „Povijest hrvatskoga naroda“, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1999., str. 155.

²⁰ T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 111.

terora. Prema njima uskoci su zbog toga otišli u Senj i vraćaju Turcima na način da plaše njihove podanike. Oni koji su im bili neprijatelji pak smatraju da je moguće okarakterizirati na takav način one koji su se sukobljavali samo s Turcima. No prema njima su „većina uskoka bili najobičniji zločinci koji su u Senj pobjegli pred pravdom i u potrazi za lakim plijenom, najvjerojatnije mletački podanici iz Dalmacije“.²¹ Povjesničar Bare Poparić navodi da su uz uskoke postojali i venturini. Navodi da je venturina bilo i po mletačkim otocima. Prema njemu bilo ih je osim na području Kvarnera i južnije na svim povoljnijim otocima hrvatskog otočja. Takvi su se ljudi puno puta, kako autor iznosi, „izdavali za „prave“ Uskoke“.²² Tako su se predstavljali zato što su ih uskoci ponekad primali kao pomoć u svojim zadacima na moru. Poparić ističe da treba shvatiti da su uskoci nastali čisto, idealno, a venturini su izbjeglice stigle iz raznih krajeva kod Jadranskog mora. Venturini su prema njemu izbjegli izvršenje osude na smrt.²³ „Ti se ljudi prijevarno ušuljaše u uskočke redove, da kasnije svojim nedjelima pomognu oskvrnuti sveti uskočki zavjet i da omoguću neprijateljima Uskoka da ih proglase prostim razbojnicima. „Venturini“ bijahu onaj crv, koji je podmuklo podgrizao ugled pravih Uskoka, pa su ih oni konačno istjerali iz Senja i protiv njih poduzimali prave hajke na moru.“²⁴ Vesna Glavina prenosi nam da je uskoke vladar Matija Korvin nazivao „predziđe Dalmacije“.²⁵ Prenosi nam i da je vladar Rudolf II. za njih rekao da su „jedina tvrđava u državi“.²⁶ Osim toga ona nam navodi kako ih je papa Grgur XII. nazivao „uskršli Makabejci“.²⁷ A navodi nam i da je vladar Karlo V. rekao: „Uskoci su najbolji ljudi na svijetu za ratno vrijeme“.²⁸

Tijekom vojnog djelovanja uskoci su putovali hodajući, jašući konje i ploveći barkama i brodicama. Ta su se djelovanja odvijala u manjim ili većim skupinama ratnika, tj. „od nekoliko do više stotina ljudi“.²⁹ Što se tiče samog ustroja poznato je da su imali manje i veće postrojbe. Na čelu tih postrojbi bili su vojvode. Između sebe su mogli birati tko će biti postavljen na to zapovjedničko mjesto. Postojali su i nadvojvode, ako su neka velika vojna djelovanja bila na vidiku. Senjski kapetan bio je taj koji je bio glavni zapovjednik uskoka. Oni koji su bili u senjskoj posadi dobivali su plaću, iako puno puta nije redovno stizala. Godina 1537. značajna je po tome što je Dvorsko ratno vijeće u Beču dobilo glavno zapovjedništvo

²¹ C. W. Bracewell, „Senjski uskoci : piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću“, str. 64.

²² Bare Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, Matica hrvatska, Zagreb 1936., str. 16.

²³ B. Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, str. 16.

²⁴ Isto, str. 16.-17.

²⁵ V. Glavina, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, str. 33.

²⁶ Isto, str. 33.

²⁷ Isto, str. 34.

²⁸ Isto, str. 34.

²⁹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 45.

nad uskocima. Godine 1578. Unutrašnjoaustrijsko ratno vijeće iz Graza pak dobiva glavno zapovjedništvo nad uskocima. Habsburški nadvojvoda bio je na čelu toga ratnog vijeća. Uskočke vojne operacije izgledale su tako da je element iznenađenja bio vrlo važan. Bilo da su putovali morem ili kopnom iznenadni napadi bili su vrlo važni u njihovu ratovanju. Kako bi izbjegli praćenja i daljnje napade brzo bi i nestali pred očima neprijatelja. Njihovi mali brodovi gradili su se u samom Senju, Rijeci, itd. Izrađivali su se tako da su ih uskoci mogli premještati ili nositi i kopnenim putem. Njihova mala težina bila je pogodna i za brzu plovidbu. Dno takvih brodica imalo je čep. Svrha toga bila je da bi se u slučaju opasnosti brodice mogle potopiti, a nakon što bi opasnost prošla brodice bi izvlačili iz vode i osposobljavali za daljnju plovidbu. Teren na kojem su se borili bio je njihova velika prednost. Naime istočna jadranska obala bila je njihov dom i dobro poznavanje toga područja išlo im je u korist. Borbu s protivnicima dovukli bi na područja gdje bi njihova velika plovila zapela za grebene pod vodom i tako bila onesposobljena. Ni noć ni loši vremenski uvjeti nisu sprječavali uskoke u njihovim naumima. Osim dobrog snalaženja na moru i na kopnu su bili vrlo vješti. Tome mogu zahvaliti u velikoj mjeri zbog brojnosti ljudi koji su došli sa područja pod osmanskom vlašću. Poznato je i da su uskoci imali i svoje suradnike, jatake i obavještajce na prostorima pod Mlečanima i Turcima. Posebice ih je bilo u blizini Šibenika i Zadra, te na području Hvara i Brača.³⁰

4. Vojna djelatnost uskoka

4.1. Petar Kružić i opsada Klisa

Petar kružić bio je kapetan Klisa i Senja. Također, imao je titulu kliškog kneza i „čuvara grada Klisa“. Navodi se da je podrijetlo vukao iz nižega plemstva koje se nalazilo u blizini Bosiljeva i Bihaća. Povjesničar Marko Perojević, koji se bavio istraživanjima života Petra Kružića, navodi podatke iz dokumenata 15., 16., i 17. stoljeća gdje se prezime Kružić navodi na području Bihaća i Kladuše, pa do Grobnika i Trsata, Ozlja, Zagreba i Križevaca. Perojević je stava da je prezime Kružić nastalo prema mjestu Krug, tj. Croog. To se mjesto smjestilo između rijeke Une i planine Plješevice. Povjesničar Anđelko Mijatović se u velikoj mjeri slaže s tom Perojevićevom tvrdnjom. Također, slaže se i s Perojevićevom tvrdnjom o mjestu rođenja Petra Kružića. Prema Perojeviću moguće je da se Petar Kružić rodio u mjestu Zvečaj koje se nalazi na rijeci Mrežnici. Postoje i drugačije tvrdnje o mjestu njegova rođenja.

³⁰ Isto, str. 45.-46.

Ustanovilo se da je Petar Kružić rođen prije 1490. godine ili pak u razdoblju oko nje.³¹ Njegova pisma iz 1529. i 1530. godine donose nam određene podatke. Stoga možemo zaključiti da je titulu kaštelana ili kapetana dobio 1513. godine. Godine 1520. pogiba hrvatski ban, biskup i junak Petar Berislavić. Tada Petar Kružić postaje kliški knez. Time je dobio i civilnu vlast u podgrađu. Podaci nam govore kako je bio prisutan u Plješivici u vremenu Berislavićeve smrti, te da je tijekom tih godina bio osmanski zarobljenik. Što se tiče njegove borbe za očuvanje Klisa navodi se da nam podaci o tome govore od 1522. godine. Iste te godine dobio je i titulu senjskog kapetana. Sljedeće godine pokušao je spriječiti Turke u osvajanju Klisa tako što se odvažio napasti ih u Sinju gdje su se skupljali. Taj plan nije uspio i jedva se spasio s nekolicinom svojih boraca.

Godine 1522. i 1523. bile su vrlo teške. Tada Turci osvajaju Knin, Skradin i Ostrovicu. Takvim razvojem događaja na prostoru južnom od planine Velebit pod hrvatskom su vlašću ostali Obrovac, kojim je upravljao ban Ivan Karlović, i Klis, kraljevski grad kojega je štitio Petar Kružić sa vlastitim financijskim sredstvima. U tome su mu pomagali prijatelji i papa koji se istakao u novčanoj, prehrambenoj i vojnoj pomoći. Papa Klement VIII. je 1524. godine poslao u Klis pomoć po hrvatskom biskupu Tomi Nigeru. Razlog tomu je vijest da se osmanska vojska sprema za napad na Klis. Petar Kružić odlazi u Senj i skuplja vojsku (60 konjanika i 1500 pješaka). Ukcavaju se na 40 brodova i odlaze. On i Grgur Orlovčić (drugi senjski kapetan) skupa s vojskom napadaju i ostvaruju pobjedu nad osmanskim vojskom kod Klisa. Tom su pobjedom dobili i osmansku vojnu opremu koju su im oduzeli. Svijet je slavio ovu junačku pobjedu. Mlečani su je opisali kao „sjajnu“. Naveli su kako je Petar Kružić uz pomoć junaštva ostvario pobjedu. Obranu Klisa opisali su kao čudo i toj hrabroj vojsci pripisali su zasluge za obranu Dalmacije od osmanske navale. Kružić je nakon te pobjede pojačao obranu Klisa i povećao broj branitelja u njemu. Anđelko Mijatović navodi kako je kralj Ludovik II. Jagelović iskazao zahvalnost Kružiću i Orlovčiću darovavši im grad Brezovicu iz Križevačke županije objasnivši to tvrdnjom da su „svojim trudom, silama i troškom s velikim svojim krvoprolićem oslobodili“ tvrđavu Klis.³² „Kad se Senj pred stalnim turskim napadima 1525. našao u opasnosti. Kružić je, uvijek spreman za obranu domovine, između 11. i 18. travnja u pomoć doveo 800 ljudi od Klisa. U kakvim se okolnostima tada nalazio Klis, vidi se iz pisma koje su papi onih dana uputili kliški stanovnici i vojnici. Između

³¹ Anđelko Mijatović, „Petar Kružić – kliški i senjski kapetan“, Senjski zbornik, Vol.17 No.1, Zagreb 1990., str. 25.-26.

³² A. Mijatović, „Petar Kružić – kliški i senjski kapetan“, str. 26.-27.

ostaloga, morali su se hraniti miševima i konjskim mesom.³³ Kružić je tada otišao i u Rim objasniti papi da su vojnici i stanovnici u Klisu u teškom stanju. Godine 1526. Orlovčić je poginuo u bitki na Mohačkom polju i Kružić preostaje kao jedini kapetan Senja i Klisa. Kružić je podržavao Ferdinanda I. Habsburškog u borbi za vlast s Ivanom Zapoljom. Ferdinand I. Habsburški je i prije toga pružao podršku u obrani hrvatskih krajeva. Kružić traži pomoć od njega i kada je saznao da će Ferdinand pružiti podršku u obrani Hrvatske odlučuje dati riječ da će biti vjeran. Čak se i skupa s drugim velikašima i hrvatskim dostojanstvenicima zakleo na vjernost hrvatsko-ugarskom kralju Ferdinandu. Iduće godine Petar Kružić traži dobivanje plaća koje nije dobio i dopuštenje o napuštanju službe s tim da ga netko naslijedi. Kralj mu tada nije ispunio zahtjeve, ali se Kružić primirio na drugi način.

Navodi se da je situacija u Senju i Klisu na početku 1528. godine bila vrlo teška. Kružić je slao predstavku vladaru Ferdinandu te godine nakon 23. travnja (tj. nakon Jurjeva) i ističe da vladar nije ispunio nijedno od svojih obećanja.³⁴ Koliko je situacija bila teška govori i podatak da je Kružić krajem 1528. godine ili početkom 1529. godine ponudio vladaru da Klisu pošalje topove, barut, životinje i pomoć u ljudstvu, te da mu ustupi luku Lovran u Istri zbog pomorske pomoći u obrani Klisa, ili će podnijeti ostavku na mjestu kapetana Klisa i Senja. Kralj je ovoga puta prihvatio samo njegovu ostavku u Senjskoj kapetaniji.³⁵ „Senjani su izvijestili jegerskog biskupa da je do Kružićeve ostavke došlo zbog toga što je Kružić bio bez ikakve pomoći, izložen gladi i stalnim turskim napadima. Stanje u Senjskoj kapetaniji nakon Kružićeve ostavke najbolje ilustriraju Senjani, Brinjani i Otočani u pismu od 18. siječnja 1530. u kome žale za svojim bivšim kapetanom Kružićem i iznose da su živjeli od onoga što su sami stekli i da ništa ne dobivaju, nego stalno stradaju i gube.“³⁶ Kružić je u to vrijeme bio u vrlo teškom položaju. Stalni napadi od strane Turaka i Mlečana uzrokovali su velike gubitke, a pomoći nema na vidiku.

Godine 1530. tijekom mjeseca svibnja Turci se opet odlučuju na napad na utvrdu Klis. Papa Klement VIII. šalje po biskupu Nigeru tri broda u Klis kako bi im pomogao. Zavjetovavši se Majci Božjoj, Kružić je početkom mjeseca lipnja bio na putovanju za Loreto. Osmanska vojska iznova napada Klis, no opet ne uspijevaju. Kada se Kružić vratio s putovanja, zalaže se još više za podršku Klisu. Kontaktira učestalo s kaštelanima iz Klisa, a papa ga dana 18. lipnja pohvaljuje i snabdijeva ih žitom. Narednih godina situacija se nije smirila. Tako 1532. godine

³³ Isto, str. 27.

³⁴ Isto, str. 27.

³⁵ Isto, str. 28.

³⁶ Isto, str. 28.

Klisu prijete i Mlečani i Turci, no Kružić pametno i hrabro opet uspijeva obraniti Klis. Odlazi u Rim kod pape i tamo opet dobiva pomoć (1600 zlatnih dukata).³⁷ Kada se vraćao iz Rima u mjestu Ancona (Jakin) doznaje da je u Klis, 30. svibnja 1532. godine, uspio ući Alviz Gritti. Naime Alviz Gritti bio je izvanbračni sin Andrije Grittia (mletačkog dužda) i carigradske Grkinje. Uz to bio je u vrlo dobrim odnosima s velikim vezinom Ibrahimom i sultanom Sulejmanom. Oni su mu darovali Senj, Klis i Poljica, te ga proglasili „gospodar grada Senja, tvrđave kliške i općine poljičke“. Kružić tada odlučuje upasti u Bosnu i poražava osmansku vojsku kod Glamoča. Klis ubrzo preuzima natrag (na početku mjeseca kolovoza). A ubrzo ih tjera i iz Solina i o tome obavještava kralja i papu. Tada kreće učestalo napadanje i pljačkanje između Turaka i kršćana.

Klis je i dalje u problemima, a pomoć od vladara je slaba. Kružić opet želi dati ostavku no vladar želi da on ostane te traži da se strpi. Iduće godine došlo je do mira između austrijskog i osmanskog vladara, ali kod Klisa mira nije bilo. Sukobi s Mlečanima i Turcima se nastavljaju.³⁸ Mir s Turcima donio je i težnje da se Kružića makne sa njegove pozicije. Od godine 1533. osmanska je vojska svaki dan napadala Klis. Nije su moglo van grada, ali ni unutar. Hrana nije mogla stizati u grad zbog navale Turaka. Tijekom veljače 1534. godine Kružić odlazi kod vladara u Beč. Opisuje mu stanje Klisa i želi dati ostavku. Kada se vraćao saznaje da je Klis u jako teškoj situaciji i skuplja određeni broj ljudi te odlazi obraniti grad koji samo što nije pao. Koliko su česti napadi Turaka bili govori podatak da su 37 puta napali Klis tijekom cijelog proljeća kada je u njemu boravio Kružić. Čak su i u polju kod Klisa razorili sve što je korisno za njihovu obranu Klisa. Alviz Gritti mu je kada je bilo najteže nudio da bude pod njegovom zaštitom, no Kružić to odbija. Zbog svoje nepokolebljivosti i hrabrog otpora osvajaču u Carigradu su bili ogorčeni. Čak su i uz pomoć izdaje Turci 1535. godine pokušali zauzeti Klis, no branitelji su nisu dali. Ferdinand zbog svega toga daruje Kružiću grad Belaj iz Zagrebačke županije.

Kružić je imao veze s puno ljudi izvan Hrvatske. Najviše ih je uspostavljao kako bi obrana Klisa, od napada Turaka i Mlečana, bila snažnija. Vladarevi su podanici bili nepovjerljivi prema njemu zbog toga. I sam se Kružić morao opravdati vladaru tijekom Uskrsa 1535. godine. Ferdinandu se nije sviđalo što Kružić dopušta dolazak prebjega koji su bili prisiljeni preseliti se iz područja koja su Turci osvojili (uskoka) i što pljačkaju po zemlji koju su Turci osvojili. Nije mu se sviđalo ni što Mlečane smatra svojim protivnicima. Kružić daje riječ da

³⁷ Isto, str. 29.-30.

³⁸ Isto, str. 30.

će se mir sklopljen s Turcima sačuvati i da Mlečani neće biti napadani. Ne zna se kako je istraga na kraju završila.³⁹ Kliški su ljudi zbog potrebe za sredstvima koja su im osiguravala preživljavanje nastavili voditi sukobe sa suradnicima Mlečana i Turaka. Tako zbog njihovih pritužbi u Klis dolazi povjerenik kako bi uvidio je li Kružić kriv. Kružić navodi povjereniku svoju nevinost. Piše i vladaru kako nije pljačkao suradnike Mlečana, a osmanski suradnici ne bi bili pljačkani kada Turci ne bi učestalo napadali Klis. Kralj je tada miran i šalje svoje pismo Kružiću u kojemu mu mirno navodi da se ne sukobljava sa Turcima i Mlečanima. Piše mu i da pazi na Klis kojemu će vrlo brzo pomoći slanjem potrepština. Kružić je znao da je to još jedno od pustih obećanja te traži pomoć od pape Pavla III., 17. travnja 1536. godine.

Sukobi s Turcima i Mlečanima su nastavljeni. Oni su blokirali luku u Solinu i napadali Klis učestalo. Kralj pomoć nije slao. Krajem mjeseca kolovoza 1536. godine veliki broj osmanskih ratnika stiže pred Klis. Ponovno izgrađuju od prije uništene njihove tvrđave zajedno s Mlečanima. Grade i nove utvrde i time je Klis okružen. Kružić odlazi iz Klisa i Lupoglava kako bi pozvao pomoć.⁴⁰ Od vladara koristi nije bilo i papa je bio jedina pomoć. Papa je doznao što se događa u Klisu i šalje 700 ljudi na brodovima, hrane, baruta i dostatan broj topova. Čak mu je kliški narod pisao gdje su navodili „da među njima nema nijednoga koji nije bio u ropstvu, da već dvanaest godina Turci napadaju Klis, da su prije tri mjeseca založili križeve, kaleže i druge crkvene stvari“.⁴¹ Kružić vlastitom inicijativom skuplja borce koje su činili uskoci i njegovi službenici. I vladar šalje 3000 Nijemaca da pomognu. Svi oni dolaze u Solin i tamo izlaze s brodova. To je bilo negdje između 11. i 12. ožujka 1537. godine. Ruše utvrde u Kučinama i OZRINI.⁴² „I kad su već kršćani bili provalili u onu tvrđavu u Solinu, Turcima je stigla pomoć u ljudima koji su žestinom i vikom napali na kršćanske napadače. Iako ih je Kružić zaustavljao, nenavikli na borbe s Turcima, Nijemci i Talijani dali su se u bijeg prema lađama. Kad su za njima počeli bježati i Kružićevi ljudi, i on je skočio na konja i pohitio prema obali i lađama.“⁴³ Kako je vladao metež, Kružić je uletio u jedan talijanski brod. Taj je brod bio toliko pun da se nije mogao pokrenuti. Kada je došla protivnička vojska posebno je navalila na brod u kojem je bio Kružić. Zbog nejednakog odnosa snaga Petar Kružić je stradao i odsjekli su mu glavu koju su odnijeli Muradbegu, turskom zapovjedniku. Vidjevši stradalog Petra Kružića njegovi branitelji iz Klisa prihvaćaju predati se i slobodno izaći iz grada. Dan 12. ožujak 1537. godine zapamćen je po padu grada Klisa i stradanju

³⁹ Isto, str. 31.-32.

⁴⁰ Isto, str. 32.

⁴¹ Isto, str. 32.

⁴² Isto, str. 32.

⁴³ Isto, str. 32.

hrabrog branitelja hrvatskih krajeva Petra Kružića. Vojska sastavljena od kršćana koja je tada ratovala uz Petra Kružića otplovila je dalje od opasnosti. Za predaju branitelja Klisa nisu ni znali. Čak i sam vladar nije znao što se stvarno dogodilo do početka mjeseca travnja. Tijelo Petra Kružića pokopano je u Trsatu u crkvi Blažene Djevice Marije. Sestra Jelena vratila je natrag njegovu glavu za 100 dukata. U tome joj je pomogao Bartol Kašić. Godine 1539. sagrađena je kapela sv. Petra u Trsatu. Sagrađena je, povodom njegove oporuke uz pristanak pape, od strane njegove sestre Jelene i Ivana Vidašića koji su ga naslijedili. Tamo je smješteno tijelo Petra Kružića.⁴⁴ Kako prenosi Anđelko Mijatović, na tome mjestu na latinskom jeziku piše: „Ova kamenita ploča pokriva kosti Petra Kružića, kojega Turci, jaoh, pogubiše. Dok je on bio živ, Senj i Klis nikada se ne bojahu Turaka. Zemlja uze njegovo tijelo, i nebo i dušu, a njegovo junaštvo raznosi po svijetu neumrla slava. – Ovaj je natpis postavljen na grob slavnog viteza Petra Kružića g. 1537.“⁴⁵

Petar Kružić imao je veliku ulogu u hrvatskoj povijesti. Njegova se veličina ističe po napornoj i dugotrajnoj borbi s Turcima s jedne, i Mlečanima s druge strane. Borio se s brojčano nadmoćnijim i bolje opremljenijim neprijateljima i usprkos tome uspijevaio je pružiti kvalitetan otpor. Izdvajao je u velikoj mjeri svoja osobna sredstva za obranu gradova Senja, Klisa i Otočca koji su bili pod njegovom upravom. Pokušavao je na razne načine osigurati njihov opstanak. Kružićeva vojna djelovanja možemo staviti u istu kategoriju s većim ratnim pothvatima tadašnjeg vremena, no čak i s današnjim ratnim operacijama. Izvori nam pokazuju da je ratovao na područjima od Klisa, Duvna i Jajca. Također, pokazuju nam i da je pomoć za svoju zemlju tražio na raznim mjestima (Rim, Beč, Budim).⁴⁶ „Kružićeva vojna taktika sadrži sve elemente gerilskoga djelovanja po čemu je poznata uskočka borba, (ne samo da se brani nego i napada protivnika na njegovu području) te se može slobodno reći da je slavni uskočki vijek već dobro bio započeo Kružićevom pojavom, a ne preseljenjem uskoka iz Klisa u Senj godine 1537.“⁴⁷ I doista ovakav dugotrajni i junački otpor može se poistovjetiti s latinskim natpisom koji se nalazi na ulazu u kasnije nastalu crkvu sv. Vida u samoj tvrđavi: „Što je vjera sagrađila, vjera će sačuvati.“⁴⁸

⁴⁴ Isto, str. 32.

⁴⁵ Isto, str. 32.-33.

⁴⁶ Isto, str. 33.

⁴⁷ Isto, str. 33.

⁴⁸ V. Glavina, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, str. 16.

4.2. Početak sukobljavanja s Mlečanima i nastavak ratovanja s Turcima

Glavni protivnici uskoka bili su dakle Turci. Uostalom zbog njih su se uskoci i pojavili. Mletačka Republika je pak imala plan ostvariti jaku i široku vlast na istočnoj obali Jadrana. Takvom planu uskoci su predstavljali najveću prijetnju. Uskoci su vodeći sukobe s Turcima prolazili prostorima koji su bili pod Venecijom. Posebno se to isticalo kada su se borili za opstanak tvrđave Klis. Uskocima su se u vojnim pothvatima pridruživali i podanici Mlečana koji su bili Hrvati. Tako su Mlečani optuživani od strane Turaka i pokušavali su spriječiti takve akcije uskoka. Svatko je imao svoje ideje i želje koje se tiču plovidbe Sredozemnim i Jadranskim more. Austrijanci, Mlečani i drugi kršćanski narodi težili su svojim idejama koje su se znale razlikovati od tuđih i dolazili bi u određene konflikte. Austrijanci, tj. Habsburgovci željeli su osigurati slobodno kretanje Jadranskim morem. Mletačka Republika je pak htjela da joj se plaća određeni iznos prilikom plovidbe Jadranskim morem. Stanje između tih dviju država imalo je velikog utjecaja na njihov stav i djelovanje prema uskocima. Također i odnos tih dviju država s Turcima imao je velikog utjecaja na njihovo gledište prema uskocima.⁴⁹ Bilo je i vremena kad su uskoci bili poželjni Mlečanima. Takva je situacija bila vidljiva samo u razdoblju kada nastupa Mletačko-turski rat (1537.-1540.) i u razdoblju kada se događa Ciparski rat (1570.-1573.) između Mlečana i Osmanskog Carstva. Tada su ih podržavali u gusarskim djelovanjima i surađivali s velikim brojem uskočkih ratnika u sukobima s Osmanskim Carstvom. Osim u takvim vremenima, tijekom cjelokupnog postojanja uskoka Mlečani su ih onemogućavali u provođenju akcija. Razlog tomu jest održavanje dobre suradnje s Osmanskim Carstvom.

Veliki broj novijih izvora govori nam o senjskim uskocima i njihovim akcijama koje su zabilježene u djelovanju od više od 80 godina. Sami uskoci bili su prisutni u gradu Senju čak i tijekom djelovanja Petra Kružića u obrani Klisa, prije nego li je osvojen. Godina 1524. spominje se kao početno razdoblje odlaska podanika Turaka u Senj kako bi se spasili turske tiranije. Senj i njegovi stanovnici bili su veliko okupljalište i pomoć u obrani tvrđave Klis. Tako imamo zabilježen podatak da su stanovnici Senja uništili, tj. zapalili, brodogradilište u Obrovcu gdje su Turci gradili svoje brodove. Godine 1533. su u Rijeci i Senju građena 24 manja broda u svrhu sukoba s Turcima. Matija Busanić predvodio je senjske stanovnike u pohodu na selo u kojem su se Turci nalazili, pokraj mjesta Klisovca. Te su godine senjski uskoci imali dobre odnose s podanicima Mletačke Republike. Dakle, Mlečani su imali na

⁴⁹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 47.

svojoj strani uskoke kada su vodili rat protiv Turaka od 1537. do 1540., a osim što su vodili sukobe s njima, uskoci su vršili vojne akcije i nad stanovnicima Dubrovačke Republike i njihovim mjestima i dobrima. Dubrovčani su inače bili suradnici Turcima. Godine 1540. Mlečani i Turci sklapaju mir. Turci se obvezuju da neće imati naoružane brodove u Jadranskom moru. Mlečani pak navode da će sprječavati akcije uskoka. Uskoci tada počinju akcije vršiti i nad mletačkim plovilima. Tada se Mletačka Republika odlučuje na progon uskoka.⁵⁰ Mletačkim podanicima od strane Mletačke Republike izdano je ograničenje, tj. zabrana, suradnje s uskocima. To je bilo 1542. godine kada su izdali proglas gdje navode da će ih protjerati i zaplijeniti im njihova dobra ako budu surađivali s uskocima. Godine 1543. nudili su i nagrade za hvatanje ili ubijanje uskoka. Kasnije su te nagrade i povećavane kako bi ih se što više uključilo u to. Postojale su i službe za obavještavanje. Pravile su se i kule gdje su se nadgledali morski prostori kojima su uskoci plovili. Godine 1566. Mlečani su uveli i kaznu smrću. Onima koji su ostvarivali suradnju s uskocima uništavali (spaljivali) su domove. Bilo je i drugih mjera koje su Mlečani provodili u svrhu sprječavanja i progona uskoka.⁵¹ „Iz godine u godinu oružali su i protiv uskoka upućivali lakša plovila – brigantine, fuste i barke, posade pojačavali albanskim i drugim plaćenicima te blokirali Senj, Bakar i druga uskočka mjesta.“⁵² Mlečani su dakle stvorili specifičan sustav zaštićivanja kojim se koristilo puno brodova. Oni su to nazivali „guardia contra Vscocchi“. Nisu se mogli pouzdati u domaće ljude koji su tamo živjeli pa su dakle unajmljivali albanske plaćenike. Razlog nemogućnosti pouzdanja u domaće ljude jest što su ili podržavali uskoke ili su ih se bojali.⁵³

Godina 1558. poznata je po ideji da se uskoke premjesti u Istru. Godine 1575. izabran je i kapetan koji je imao zadaću djelovati protiv uskoka. A 1592. godine izabran je i generalni providur na Jadranskom moru koji je trebao sprječavati uskoke u djelovanju. Teški potezi Mlečana protiv uskoka nisu ulijevali povjerenje Osmanskom Carstvu. Turci su tako ostavili dvije vojno opremljene fuste na području ušća Neretve koje su imale zadatak spriječiti uskoke u akcijama. Mlečani i Turci puno su jedni na druge prebacivali krivicu za akcije uskoka. Osim na Turke, Mlečani su zbog istog razloga krivicu prebacivali i na Habsburšku Monarhiju. Smetalo im je uskočko napadanje mletačkih, turskih, židovskih i dubrovačkih plovila, a Habsburšku Monarhiju smatrali su štíćenicom uskoka. Austrijski nadvojvoda davao je riječ Mlečanima da će poduzeti neke korake u sprječavanju takvih uskočkih akcija. To je bilo tako

⁵⁰ Isto, str. 47.

⁵¹ Isto, str. 47.

⁵² Isto, str. 47.

⁵³ T. Aralica, V. Aralica, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, str. 111.-112.

jer je on bio pretpostavljen samim uskocima. Takvi poduzimani koraci često su bili, kako autor navodi, „ograničena značenja“.⁵⁴ Oduzete stvari u uskočkim akcijama dobivali su i zapovjednici Vojne krajine i Austrijski nadvojvoda, pa je to bio razlog tome. Još jedan od razloga je i to što uskočki ratnici nisu izvršavali naredbe koje se nisu poklapale s njihovim idejama.⁵⁵ „Iako su Mlečani i Turci već u začetku nastojali onemogućiti uskočko djelovanje, po poznatim podacima, uskoci su od 1541. do 1554. izveli na turskom, mletačkom i dubrovačkom kopnenom i morskom području, više od stotinu pohoda.“⁵⁶ Ciparski rat (1570.-1573.) odvijao se čak i na Jadranu. Venecija dakle sada želi privući uskoke na svoju stranu. Kako bi obranili otoke kojima su upravljali htjeli su imati uskoke na svojoj strani. Takav pokušaj im nije u potpunosti urodio plodom. To je bilo pred početak samog sukoba s Turcima. Rat je bjesnio i trebalo je sve više akcija provoditi. Tada su Mlečani uvidjeli da im je pomoć uskoka važna. Tako godine 1570. Mlečani odlučuju pomilovati s galija zarobljene uskoke koji su bili istjerani. Prihvaćaju ih na stranu svoje vojske. Habsburška Monarhija je pak bila protiv toga da uskoci ratuju na strani Mlečana i zato je broj uskoka na strani Mlečana bio malen. Sloboda provođenja uskočkih akcija tijekom rata ostavljala je traga na mentalno stanje suradnika, ali i protivnika uskoka. Poznat je uskočki sukob s plaćenicima iz Dubrovnika kada je Juraj Daničić, vojvoda uskoka, ranjen i uhvaćen, te prebačen u zatvor. Tamo je i zadavljen. To je razbjesnilo uskoke i tada s još većom silinom izvršavaju akciju nad njima i njihovim stvarima.⁵⁷

Nakon što je Ciparskom ratu (1570.-1573.) došao kraj i suradnja između Mlečana i uskoka je prestala. Uskočko djelovanje se nastavlja. Ono je bilo i povod blokadi Senja, Bakra i Vinodola od strane Mletačke Republike (1579. godine). Te je godine i papa Grgur XIII. odlučio davati uskocima 2000 dukata po godini. Papa je time želio pružiti pomoć uskocima u njihovoj borbi s nevjernicima. Pomoć je obećana ako uskoci ne bi napadali plovila Svete Stolice i plovila onih s kojima se njezina trgovina odvija. Godine 1581. Mlečani se opet odlučuju na blokadu Senja, Vinodola i Bakra zbog uskočkog djelovanja. Kod njih se opet javlja ideja o micanju uskoka iz Senja (1581. godine). Kraljevi povjerenici koji do tada nisu pokušavali djelovati na uskoke sada su pokušali, ali bez uspjeha. Zbog uskočkih akcija Osmansko Carstvo se 1582. godine odlučuje za napad na Senj. Završilo je bez uspjeha. Iduće godine uskoci pokušavaju napasti Klis. Napad nije uspješno završio, a Mlečani se opet

⁵⁴ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 47.-48.

⁵⁵ Isto, str. 48.

⁵⁶ Isto, str. 48.

⁵⁷ Isto, str. 48.

odlučuju na blokadu. Zbog akcija uskoka, Mletačka Republika opet provodi blokade 1587., 1591. i sljedeće 1592. godine. Tada su oduzeli uskocima plovila. Austrijanci su u to vrijeme vodili sukobe s Turcima, a uskoci su im pomagali. Područje od Karlobaga do Rječine je u cijelosti blokirano od strane Venecije. A izvršili su i napad na mjesta Karlobag i Žrnovnicu. Godina 1596. značajna je po vraćanju Klisa na uskočku stranu.⁵⁸ Ipak iste godine Turci uz pomoć Mlečana opet osvajaju Klis.⁵⁹ Uskočki napadi i mletačke blokade se tijekom godina nastavljaju. Premještanje uskoka opet se spominje, ali odluka nije donesena. Koliko je Mletačka Republika težila takvom razvoju događaja govori činjenica da su nudili Austrijancima 300 000 dukata kao kredit. Taj iznos bio je određen na 10 godina i on bi bio pomogao u premještanju uskoka.⁶⁰ Josip Rabatta određen je da riješi pitanje uskoka u Senju.⁶¹

Josip Rabatta bio je poslanik nadvojvode Ferdinanda u Rimu, Firenci i Mletačkoj Republici. Inače je podrijetlom bio Talijan (Toskana). Njegovi su došli služiti Karlu V., obogatili su se i postali plemići. Rabatta je izabran za savjetnika nadvojvode Ferdinanda Štajerskog. Osim toga bio je i vicedom vojvodine Kranjske. Onda postaje i povjerenik koji je trebao riješiti njihov problem s uskocima.⁶² „Nadvojvoda Ferdinand nije mogao da bude nesretnije ruke u tom izboru. Rabatta je uskoke mrzio. Kako nam je poznato, on ih je majstorski oklevetao u svoje doba u Rimu, da im oduzme uporište Sv. Stolice i da im iz toga dotadašnjeg zaštitnika stvori neprijatelja i progonitelja. Rabatta ih je time izazvao i protiv Sv. Stolice. Pa kako da on najedared bude pravedan i čovjek najprikladniji, da uredi to veliko pitanje u Senju? On, kao čovjek tuđe krvi, mogao je da kao povjerenik radi samo u korist tuđe krvi, što mu je konačno donijelo za nagradu bogat dar od strane Republike, ali i smrt od strane Uskoka.“⁶³ Rabatta je dakle u Senj došao 1600. godine.⁶⁴ Izdao je naredbu, pozivajući se na cara, da svi zapovjednici uskoka dođu u Kaštel i tamo se prijave. Mletačka Republika mu je potajno dala veći popis uskoka koje su smatrali opasnijima od drugih.⁶⁵ U Senju ih je Rabatta prevario i oduzeo im oružje. Puno ih je zatvorio, a neki uskočki vođe su i ubijeni.⁶⁶ Tada su ubijeni i Marko Margitić i Martin Posedarski koji su bili knezovi i vojvode među uskocima.⁶⁷ Stradao

⁵⁸ Isto, str. 48.-49.

⁵⁹ B. Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, str. 67.

⁶⁰ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 49.-50.

⁶¹ Isto, str. 50.

⁶² B. Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, str. 98.-99.

⁶³ Isto, str. 99.-101.

⁶⁴ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 50.

⁶⁵ Bernard Kralj, „Smaknuće Uskoka 1601. godine“, Vojna povijest, 2016., preuzeto: 26.07.2017., <https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/smaknuce-uskoka-1601-godine-1061237>

⁶⁶ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 50.

⁶⁷ T. Macan, „Povijest hrvatskoga naroda“, str. 155.

je i Juraj Maslarda. Tijela su im ujutro objesili na zidine Senja kako bi predstavljali upozorenje drugima.⁶⁸ Spominje se i brojka od 200 uskočkih ratnika koji su prebačeni na bojište.⁶⁹ Prebacio ih je u Brinje, Otočac, Brlog i Prozor. Osim toga, oduzimao je običnim stanovnicima i vojsci njihovu imovinu. Senjem je provodio strah i nasilje. Uskoci tada usmrćuju Rabattu (1601. godine).⁷⁰ Tim događajem pali su u vodu svi dogovori vezani uz uskočki problem između Habsburgovaca i Mlečana. Tada zbog takvih događanja prestaju akcije uskoka i Senjem se širi glad. Papa to malo ublažava s podrškom od 4500 dukata. U razdoblju od 1603. do 1604. godine opet se provode uskočke akcije na prostorima pod Mlečanima i Turcima. Prostori na kojima su djelovali su od područja Like pa do Herceg Novog. Godine 1606. završio je Dugi rat (1593.-1606.). Sve više se Sveta Stolica i Mletačka Republika razilaze u stavovima. Problem je bila rastuća nezavisnost Mlečana, vezana uz crkvu i politiku, od Svete Stolice. Uskočke se akcije sve više provode nad Mlečanima. Godine 1606. Mletačka Republika izvršila je još jednu blokadu. Ona je obuhvaćala područja od grada Senja do rijeke Rječine.⁷¹

4.3. „Uskočki rat“ (1615.-1617.)

Početne godine 17. stoljeća obilježila je borba između Španjolaca i Turaka za dominaciju na području Sredozemnog mora. Španjolska je u tome sukobu računala na pomoć Hrvatskoj susjednih zemalja koje su pokorene. Osim toga, računala je i na uskoke koji su predstavljali, kako Anđelko Mijatović navodi, „prirodne saveznike“.⁷² Oni uskoci koji su i bili plaćeni plaću nisu dobivali redovno. Također, Senj je bio u takvoj situaciji da neka veća brojka stanovništva u njemu nije mogla preživjeti. Stanje je bilo loše. Tako se godine 1607. uskoci ponovno odlučuju na djelovanje. Iduće godine 29. travnja ulaze u Pulu i pljačkaju. Taj se napad vrlo dobro proćuo i Mletačka Republika se razbjesnila. Mlećani se odlučuju na još jednu blokadu područja od grada Senja do rijeke Rječine. Uskočke se akcije pojačavaju u narednom razdoblju. Obuhvaćaju prostore od Albanije do Istre. Time i Mlećani uzrokuju blokade od 1611. do 1613. godine. Ivan Vlatković (Ivo Senjanin), slavni uskočki vojvoda, je i ubijen tada nakon osude od strane Habsburgovaca. Naime Habsburška Monarhija je to izvršila

⁶⁸ B. Kralj, „Smaknuće Uskoka 1601. godine“, preuzeto: 26.07.2017., <https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/smaknuce-uskoka-1601-godine-1061237>

⁶⁹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 50.

⁷⁰ T. Macan, „Povijest hrvatskoga naroda“, str. 155.

⁷¹ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 50.

⁷² Isto, str. 50.

kako bi pred drugim zemljama u Europi očuvala svoj ugled. Godine 1614. Mlečani zbog akcija uskoka odlučuju napasti sva austrijska plovila na području Kvarnera. Osim napada zapovijedaju i krađu stvari s plovila te hvatanje trgovaca i ostalih. Tim su činom poslali poruku podanicima Austrijanaca da će gusariti njihova plovila. Također, izdana je zapovijed da se izvrši veliki napad na hrvatsko područje od mjesta Plomina do Karlobaga. U zapovijedi je istaknuto i da sve razruše i zapale. Tada su nastradali Vinodol (pokraden), Lovran (napadnut i pokraden), Volosko (napadnuto i pokradeno), Trst (blokiran) i Karlobag (napadnut). Nastradala su i mjesta u blizini Rovinja koja su bila pokradena. Grad Novi, koji je bio u vlasništvu Frankopana, također je nastradao.⁷³

Poznato je da je bakarski kapetan Ivan Crnić, 29. kolovoza 1615. godine, obavijestio riječkog i trsatskog kapetana kako mu je kapetan Bribira Ivan Budački rekao da su toga istog jutra Mlečani napali, osvojili i spalili grad Novi koji je u vlasništvu Frankopana. Također, obavještava ih da je grad cijeli pokraden i da su ljudi pobijeni. Nakon nekog vremena stižu i obuhvatnije informacije o tome događaju. Povjesničar Bare Poparić navodi da bi najpouzdaniji mogao biti izvještaj nuncija Paravicina kardinalu Borgheseu koji se nalazio u Rimu. U njemu se spominje kako je grad Novi u vlasništvu Nikole Frankopana, koji je bio i kapetan u Senju, zapaljen od strane Mlečana. U njemu se navodi i da su pokvarene solane u gradu. Paravicino ističe da je Mletačka Republika poslala 3000 vojnika i par topova. Iz njih su, on navodi, vršili paljbu četiri sata. Nakon toga su bili u mogućnosti upasti u grad. Kada su upali u grad većina stanovništva nalazila se u crkvi. Tada su krenuli klati po redu. Prenosi da ni ljudi s oltara nisu bili pošteđeni. Župnik je ubijen u riznici. Sveto Otajstvo bilo je na zemlji, a ne u svetohraništu. Paravicino ističe da je to opis jednog čovjeka koji je spas našao u jednoj kuli koja nije bila osvojena. Još jedan opis nam govori o tome događaju. U njemu se navodi da su djeca bacana u vatru i ukradene relikvije. Ističe se i da su svete slike uništene. Mletački su pisci pak zapisali da je u gradu Novom usmrćeno ne više od 20 ljudi. Navode da se crkve i žene nije diralo i da je jedino glavna kula srušena. Također u još jednom zapisu se prenosi da se u gradu Novom nije štedjelo bez obzira na dob i spol, a nije se štedjelo ni crkve.⁷⁴

Austrijanci su imali volje razgovarati o uskocima s Mletačkom Republikom, no oni su bili uporni u naumu da se uskoke premjesti. Nakon dugogodišnjih rasprava i borbi, 1615. godine izbija rat između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike. Borbe su se odvijale na području Istre, Furlanije i Hrvatskog primorja. Najviše tereta tijekom toga rata nosili su sami

⁷³ Isto, str. 50.

⁷⁴ B. Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, str. 191.

uskoci. Uskoci su imali i određenu pomoć koju su im pružali Brinjani, Frankopani (Nikola i Vuk) sa svojim banderijama i Otočani. Iste godine tijekom zime (mjesec studeni) Mletačka Republika je izgubila bitku kod grada Trsta. Poražena je vrlo teško, a podatci nam govore da je imala 300 poginulih i ranjenih. Idući mjesec u mjesto Gorica dolazi vojska, točnije 1000 pješaka iz redova hrvatske vojske i 500 konjanika. Stiže i 500 konjanika iz grada Karlovca. U grad Rijeku pak stiže 300 pješaka koji su bili Nijemci.⁷⁵ Dana 25. prosinca (Božić) iste godine Mletačka Republika iskrcava svoju vojsku u mjesto Mošćenica. Brojka od 1200 vojnika došla je na 20 vojnih barki i 6 galija. Oni su napali, osvojili i razrušili grad Lovran. Mletačka Republika sukob je nastavila bez obzira na poziv Svete Stolice i vladara Španjolske da rat prestane. Mletačka Republika gubi u bitci kod Trsta gdje su se sukobili sa slavonskim vojnicima iz Vojne krajine. Osvojili su pak Goricu, a pokušali su osvojiti i Gradišku no tamo su ih slavonski vojnici iz Vojne krajine spriječili u tome naumu. Mletačka Republika tamo gubi čak 3000 vojnika. Godine 1616. Karlobag pada u mletačke ruke. Iduće godine mjesta Vinodol i Veprinac trpe napade od strane Mlečana. Austrijska mornarica nije bila dorasla za vođenje takvih sukoba pa im Španjolska pomaže u tome. Tako na Jadran 1617. godine stiže pomoć od 26 galija i 24 galeona. Toj mornarici pomoć pružaju i uskočka plovila, točnije 4 broda. Vidjevši to Mletačka Republika svoja plovila vraća prema Splitu. Zabilježena je i borba kod Dubrovnika iz koje nitko nije izašao kao pobjednik.⁷⁶

Rat je trajao i počelo se razmišljati o miru. Tako se tijekom mjeseca siječnja 1617. godine počinje dogovarati kraj rata. Veliku ulogu u tome imao je vladar Španjolske. Madrid je bio mjesto gdje se počelo razgovarati, a Pariz je bio mjesto gdje se sklopio mir. To se dogodilo dana 6. rujna 1617. godine.⁷⁷ Mir je na kraju potpisan u Madridu dana 26. rujna 1617. godine.⁷⁸ Povjesničar Bare Poparić zaključuje „da u uskočkom ratu ne bijaše ni pobjeditelja ni pobijedenih“.⁷⁹ Mletačkoj Republici je zbog vođenja rata stradala mornarica. Osim toga i financijski su se istrošili te zadužili. Habsburški nadvojvoda osjećao se loše zbog prostora koje je izgubio u ratu s Mlečanima, a silno ih je želio imati u svome posjedu. Nadvojvoda je imao manjka novca prije, a pogotovo nakon sukoba. Ni Španjolci nisu doživjeli neki veliki uspjeh.⁸⁰ „Jedini, koji ne bijahu poraženi i koji bi bili do kraja izdržali, bili su uskoci. Oni su sjajno dokazali, da je naš čovjek na moru nepobjediv! Poradi njih je došlo do rata, ali ga oni

⁷⁵ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 50.-51.

⁷⁶ Isto, str. 51.

⁷⁷ Isto, str. 51.

⁷⁸ B. Poparić, „Povijest senjskih uskoka“, str. 234.-235.

⁷⁹ Isto, str. 234.

⁸⁰ Isto, str. 234.

nisu izazvali. Izazvali su rat Mlečani, koji su htjeli da postanu jedini gospodari na Jadranu, a Uskoci su im bili na putu. I sad se je dogodilo ono najnemoralnije: nadvojvoda, da spasi nekoliko sela u Furlanskoj, pristao je da žrtvuje Uskoke, a Mlečani opet htjedoše pod svaku cijenu, da im uskoci budu žrtvovani.⁸¹ Povjesničar Bare Poparić navodi da Mlečani i Habsburgovci nisu imali veliki problem postići dogovor zato što ni Mlečani ni Habsburgovci nisu nikad obraćali previše pažnje na ono što je moralno.⁸² Godine 1618. započinje Tridesetogodišnji rat (1618.-1648.). Povjesničarka Catherine Wendy Bracewell navodi da je Habsburška Monarhija sve financijske mogućnosti iskoristila za vođenje Tridesetogodišnjeg rata (1618.-1648.) i zato si dok se rat vodi u Europi nisu bili u mogućnosti priuštiti sukobe s Osmanskim Carstvom i Mletačkom Republikom, koji bi bili potaknuti od njihove vojske.⁸³ „Uskočki prepadi, koji su koristili Vojnoj krajini za rata s Turcima i nadvojvodi u suparništvu s Venecijom, sad su mogli izazvati ozbiljne neugodnosti.“⁸⁴

Mirom je dogovoreno da Habsburška Monarhija u grad Senj postavi njemačke ljude. Dogovoreno je i da uskoke koji su vršili gusarske akcije tijekom rata istjeraju. Istjerani su trebali biti i uskoci koji se još uvijek bave time. Također, navodi se i da povjerenici pregovarača imaju zadaću uništiti lađe kojima su plovili uskoci. To se nije odnosilo na trgovačke lađe. Tijekom sljedeća dva mjeseca trebali su i svi sukobi na moru i kopnu prestati prema dogovoru. Jedni i drugi trebali su pustiti zarobljene vojnike. Tim se mirom trebalo osigurati i opraštanje kazne za ljude koji su bili u ratu. Habsburški vladar i nadvojvoda dali su obećanje da neće skrivati i pružati sigurnost uskocima. Također, obećali su i da njihovi podanici neće vršiti borbene prepade nad Mlečanima. Mletačka Republika je pak obećala odreći se prostora koje su zauzeli tijekom rata i prepustiti ih Habsburškoj Monarhiji. Habsburški vladar je osim s Mlečanima pregovarao i s Turcima na temu uskoka. Habsburški vladar obećao je sultanu da će maknuti uskoke iz grada Senja. Obojica su vladara dala i riječ da će podmiriti troškove koji su nastali zbog djelovanja njihovih podanika. Najveći broj uskoka je, prije provođenje mjera nad njima, otišao iz grada Senja. Prema poznatim podacima iz očuvanog popisa od 1. srpnja 1618. godine je u Otočac otjerano 14 uskoka. U mjesto Brinje otjeran je 81 uskok. Navodi se i da je 20 uskoka otjerano u unutrašnjost. Vrlo brzo su i oni koji nisu otišli iz Senja otjerani odatle. Poznato nam je da je puno uskoka, 1618. godine, otišlo u Istru. Mjesta u koja su otišli su: Pićan, Tinjan, Sv. Petar u Šumi, Žminj i Pazin. Otišli su i na

⁸¹ Isto, str. 234.-235.

⁸² Isto, str. 235.

⁸³ C. W. Bracewell, „Senjski uskoci : piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću“, str. 284.- 285.

⁸⁴ Isto, str. 285.

Roveriju pokraj grada Vodnjana. Bilo je i onih koji su otišli na područja pod obitelji Zrinski. Tijekom mjeseca svibnja godine 1619. vraća se dio uskoka (njih 260) u Senj. Oni pak tamo dugo ne bivaju jer ih najveći broj ponovno tjeraju van. Navodi se i da su neki otišli i na područje Kraljevstva Obiju Sicilija. Dio ih je otišao na stranu Mlečana, ali to je bio mali broj. Navodi se da su tijekom mjeseca travnja godine 1620. otjerani zadnji preostali uskoci iz grada Senja.⁸⁵ „Bio je to završetak stoljetne uskočke borbe na istočnoj jadranskoj obali i Jadranu općenito.“⁸⁶

4.4. Najpoznatije bitke uskoka

Kada govorimo o najpoznatijim uskočkim bitkama možemo spomenuti akciju provedenu nakon završetka Ciparskog rata (1570.-1573.), kada počinju ponovne borbe između uskoka i Mlečana. Ta akcija počela je na Badnjak 1573. godine. U večernje doba Juraj, Ivan i Matija Daničić predvode uskoke u napadu na mletački brod „Zuan Contarini“. Taj je brod inače bio brod kojeg su Mlečani vrlo cijenili. Na brodu je bilo 300 vojnika. Također, bilo je raznog tereta na samom brodu. Uskoci ga napadaju, zauzimaju i odvođe u grad Senj. Tada u Senj dolazi povjerenik zadužen za taj događaj. On je poslan od strane habsburškog vladara Maksimilijana II. Postupak za vraćanje tereta s toga broda se odužio i navodi se da je trajao još 1575. i 1576. godine. Vrlo brzo uslijedile su i nove uskočke akcije. Tako je napadnuta fregata u vlasništvu Mlečana i pokradena. Tada nastupaju nove rasprave. I papa Grgur XIII. imao je udjela u rješavanju toga spora. Jedan dio tog tereta vraćen je, no ne i cijeli. Godine 1578. uskoci provode akciju i na rijeci Neretvi. Napali su plovila Dubrovčana i Turaka. Ta je akcija dobro prošla za uskoke. U isto vrijeme provode i akciju u gradu Makarskoj. Tamo su uhitili njihova emina. Nakon takvog uskočkog djelovanja i još nekih akcija Mlečani se odlučuju blokirati Bakar, Senj i Vinodol (1579. godine).⁸⁷

Sljedeća bitka koja se mora spomenuti je bitka za utvrdu Klis iz 1596. godine. Ta uspješno završena bitka smatra se jednom od najuspješnijih bitaka uskoka. Tijekom jutra na dan 7. travnja uskoci, točnije njih 600, uspijevaju vratiti natrag u hrvatske ruke utvrdu Klis. U tome su im pomogli i ljudi iz Šibenika, Splita i Kaštela. Osim njih pomogli su im i Poljičani i neki drugi. Takva akcija izvedena je kao dio općenitije borbe protiv osmanskog osvajača na

⁸⁵ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 51.

⁸⁶ Isto, str. 51.

⁸⁷ Isto, str. 48.

području jugoistočne Europe.⁸⁸ U utvrdu su se najprije uspjeli probiti Ivan Alberti (plemić iz Splita), 80 uskoka i 40 ljudi s područja Kaštela i blizine grada Splita. Sam se proboj dogodio nakon što su Alberti i njegovi ratnici sklopili plan sa zapovjednicima uskoka. U probou su im pomogli i ljudi iz samog Klisa. Udjela u tome probou imali su i braća Miloševići, a to su Matej, Luka, Martin i Vujica, i braća Mihnići, a to su Lovre i Pavao. Brojka od 300 uskoka na 16 plovila tada je bilo spremno za napad ploveći oko područja Vranjica. Na čelu tih 300 uskoka bili su Ivan Vlatković, Nikola Lasinović i Bijankino. Iz Klisa je došao signal (paljba iz oružja džeferdara) i oni kreću prema gradu. Osim njih u grad su krenuli i suborci (njih 400) koji su se skrili na polju Kaštel Sućurca. Turke koji nisu umaknuli su pobili ili zatočili. Navečer je u Klisu bilo samo 70 branitelja koje su vodili Ivan Vlatković, Nikola Sudić i Miloš Slavičić. Drugi su naime oteto vozili u Senj.

Osmanska se vojska oporavlja i uz pomoć Mletačke Republike, koja je bila protiv uskoka, opkoljava utvrdu. Branitelji su bili u vrlo teškoj situaciji. Hrane i pića je manjkalo, a Turci su pomoć dobivali od Mlečana u obliku hrane i oružja. Pomoć je braniteljima nekoliko puta stigla unatoč velikoj opsadi.⁸⁹ „Kakvo je stanje u gradu bilo najbolje se vidi po tome što su opsjednuti, da bi utažili glad kuhali govedu kožu i kopita od već pojedenih konja. Koliko ih je mučila glad, još više ih je mučila žeđ, jer u gradu nisu imali vode. Vodom su se opskrbljivali tako što su provaljivali na potok ispod grada koji su Turci dobro čuvali. Dok su jedni ginuli boreći se, drugi su zahvaćali često krvavu vodu.“⁹⁰ Oni koji su bili na čelu takvih opasnih izlazaka iz grada bili su Nikola Cindrić i Ivan Vlatković. Papa, potkralj Napulja, general Juraj Lenković koji je zapovijedao prostorom između rijeke Kupe i Jadrana (Hrvatskom krajinom) i puno ostalih pružalo je pomoć u očuvanju Klisa. Ipak to Klisu nije pomoglo da opstane. Klis se predao 30. svibnja 1596. godine. Anđelko Mijatović navodi da je to „bio najteži vojni poraz uskoka u njihovoj povijesti“.⁹¹ Kako je Mletačka Republika tada podržavala Osmansko Carstvo izložena je još jačim akcijama na sva svoja dobra.

Vrlo je poznata akcija provedena od strane 500 uskoka u gradu Rovinju. Do tamo su došli na 17 plovila i tijekom noći izvršili napad. Bilo je to u noći sa 29. na 30. ožujka 1597. godine. U Rovinju su uhitili zapovjednika Mlečana. Uz to su i pokrali nekoliko plovila u vlasništvu Turaka i Mlečana. Kada su se vraćali u grad Senj uskoci su izvršili još jednu akciju i pokrali

⁸⁸ Isto, str. 49.

⁸⁹ Anđelko Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, Školska knjiga, Zagreb 1974., str. 10.-12.

⁹⁰ A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 12.

⁹¹ Isto, str. 12.

dva plovila u vlasništvu Mletačke Republike. Tada Mletačka Republika odlučuje blokirati Senj i cjelokupno Primorje. Ta blokada nije bila uspješna. Također, Mlečani su i protestirali kod Habsburgovaca. Juraj Lenković, general Hrvatske krajine, došao je u Senj da kao povjerenik utječe na uskoke. On uskocima nije dopustio da odlaze na Jadran. Ipak uskoci prolaze kroz blokadu uz pomoć svojih malenih i vrlo pokretljivih plovila i nastavljaju provoditi svoje akcije.

Nadalje se spominje poznata akcija uskoka koja im je priuštila borbu s kakvom su se više puta znali suočavati. To je bilo u veljači 1598. godine. Saznajemo tada da je 670 uskoka sa svojih 18 plovila ili kako nam navodi drugačiji izvor 700 uskoka i 70 Nijemaca, koji su bili plaćenici, sa 17 plovila uplovilo na područje šibenskog zaleđa, točnije područja koje su držali Turci. Tamo su izvršili akciju kojom su si uprihodili poprilično velik broj stoke.⁹² „Potom ih je s kopna opkolila turska vojska, a s mora mletačka mornarica u zaljevu Peleš kraj Primoštena. Uskoci su po jakoj buri noću 17. veljače na moru umaknuli kroz mletačku blokadu i na povratku u Senj u luci grada Krka, u noći 27. veljače, po kiši i gustoj magli, napali više mletačkih i albanskih brodova, pobili 150 plaćenika i oslobodili okovane galijote, među kojima je bilo i uskoka.“⁹³ Akcije nisu završile jer su se i tijekom puta nazad u grad Senj sukobili i pokrali neke brodice. To se dogodilo ispred mjesta Omišalj. Tada Mletačka Republika napada Kaštel Novi u blizini grada Senja i bombardira ga. Izvršili su i blokadu Bakra, Rijeke i Senja. Blokiran je i vinodolski kraj. Zbog takvog mletačkog čina uskoci se odlučuju na napad i krađu u gradu Labinu. Također, uskoci zauzimaju i mjesto Plomin. Akcije nad ta dva grada uskoci su izvršili tijekom mjeseca siječnja 1599. godine.

Zanimljiv je i događaj iz 1604. godine kada su uskoci tijekom zime otplovili i izašli na kopno u mjestu Grebaštica. Poznato je da ih je tada bilo 400. Uskoci su tada na području koje su držali Turci, a nalazilo se u blizini, oduzeli puno stoke. Uskoci tada plove prema sjeveru, no blizu otoka Ugljana ih čekaju Mlečani. Vidjevši to uskoci odlaze na susjedni otok Iž. Na Ižu se oni smještaju na uzvišeni dio. Plaćenici na strani Mletačke Republike ih okružuju i tada dolazi na vidjelo zanimljiva snalažljivost uskoka. Naime oni tijekom noći sa 25. na 26. prosinca uzimaju svoja lagana plovila i nose ih na drugi kraj otoka. Tada se ukrcavaju na njih i odlaze u Senj. Treba i spomenuti da je tijekom te noći bjesnilo nevrijeme.⁹⁴

⁹² Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 49.

⁹³ Isto, str. 49.

⁹⁴ Isto, str. 50.

Iduće godine provode akciju nad Turcima koji su prevozili vrijedne stvari. To je bilo pokraj mjesta Trebinje i tada su uhitili 200 Turaka. Vraćajući su natrag, pokraj mjesta Stona, vode bitku s Mlečanima, koje su napali pijani. Tada su ostali bez 25 svojih ratnika i 2 brodice. Navodi se i brojka od 50 ranjenih uskoka. Uskoci su se sklonili u luci Brace koja je bila stonska. Tamo su napadnuti od strane neretvanskih Turaka koji nisu uspjeli u svome naumu. Nakon toga uskoro se uskočke akcije ponovno provode.⁹⁵

5. Najpoznatiji uskočki ratnici

Puno je uskoka iz Senja, koji su se istaknuli borbom protiv Turaka i Mletačke Republike, u to vrijeme bilo u zarobljeništvu. To je bilo razdoblje druge polovice 16. st. i prve polovice 17. st. Tako se mogu navesti neka poznata imena kao što je bio: Juriša Margitić (Juriša Senjanin), Ivan Vlatković Novaković (Ivan Senjanin), Miho Vlatković Novaković, Antun Mikulanić i Andrija Frletić.⁹⁶ Treba spomenuti i Daničiće kojih je bilo puno među uskocima.⁹⁷ Tijekom „Uskočkog rata“ (1615.-1617.) svojom borbom u Istri ostao je upamćen Vicko Hreljanović.⁹⁸ Anđelko Mijatović navodi još neke poznatije uskoke koji su u to vrijeme djelovali kao što su: Vuk Mandušić, Smiljanići i Mitrovići-Jankovići.⁹⁹ Bilo je i puno drugih uskočkih ratnika koji su ustali upamćeni po svome djelovanju.

Juriša Margitić podrijetlom je pripadao rodu Vojkovića od plemena Klokočkih sa područja Pounja. Iz Zadra se sklonio u grad Senj. Zvalo ga se osim Juriša Senjanin i Juriša Hajduk. Godina 1597. značajna je po prvom spominjanju Juriše Margitića u dokumentima. Tim su dokumentom Mlečani davali 2000 dukata za njegovo ubojstvo. Tri godine kasnije ostaje poznat po branjenju mjesta Ledenice od Mlečana. Josip Rabatta ga je smjestio u Liku da se bori protiv Turaka kako bi izgubio život. Naime Rabatta ga se htio riješiti i to nam također daje saznanja o Juriši Margitiću. Godine 1601. pada u osmansko zarobljeništvo. Oslobađa se, ali na koji način ne zna se. Tijekom mjeseca listopada 1601. godine odlučuje se na novi napad na Turke.¹⁰⁰ Poznato je i da se vratio u grad Senj, a tamo ga je Rabatta dao zarobiti. Iz zatvora ga izbavljaju njegovi prijatelji. To se dogodilo 31. prosinca, iste godine kada su usmrtili Rabattu. Za njegovo se življenje navodi da je bilo nemirno. Zarobljen je bio i 1607. godine u

⁹⁵ Isto, str. 50.

⁹⁶ Anđelko Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, Senjski zbornik, Vol.30 No.1, Zagreb 2003., str. 263.

⁹⁷ Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, str. 48.

⁹⁸ T. Macan, „Povijest hrvatskoga naroda“, str. 155.-156.

⁹⁹ A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 5.

¹⁰⁰ A. Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, str. 263.

Rijeci. Razlog tomu uhićenju bilo je napadanje Mlečana. Uhićen je opet iste godine (u Senju) no pobjegao je iz zarobljeništva. Skupa s ostalim uskocima nastavio je provoditi akcije na kopnu i moru gdje su se sukobljavali s Mlečanima. Stoga je izdana tjeratica za njim u iznosu od 5000 dukata. Iduće godine pokradena je Pula koja je tada bila pod Mlečanima, a Juriša je imao udjela u tome. Te je godine opet zatvoren u Senju. Razlog ovome uhićenju jest protest protiv Habsburgovaca. Opet bježi. Uskoci su provodili akcije na području Istre i Like i godine 1611. Juriša je uhvaćen i usmrćen kaznom vješanjem.¹⁰¹

Ivan Vlatković Novaković (po imenu oca Novaka) ili Ivo Senjanin (ili Senjković po gradu Senju) rodio se u gradu Senju i tamo bio veliki dio svog života. Iz grada Senja je provodio svoje akcije. Vlatkovići su s područja Hercegovine i podrijetlo im je od prezimena Jurjević. Bilo je Vlatkovića i na području Bosne.¹⁰² Dakle Ivan Vlatković vuče korijene iz Hercegovine.¹⁰³ „Doduše, ne možemo tvrditi da je Ivan Vlatković bio potomak Ivaniša Vlatkovića, ali je to vrlo vjerojatno, jer je povijesna činjenica da je većina uskoka bila podrijetlom iz Hercegovine. To se može zaključiti ne samo po njihovim prezimenima nego i po tome što su većinom gusarili i četovali po turskom području širom Hercegovine. To je bio više odraz čežnje za vlastitom djedovinom, za svojim „plemenitim“, kako su njihovi preci nazivali svoje posjede.“¹⁰⁴ Djelovao je tijekom vremena kad i njegov suborac Juriša Margitić. I za njim se tragalo i dosta je puta bio uhićivan. Godina 1596. značajna je po prvom spominjanju Vlatkovića u dokumentima. Tada kršćani uspješno vraćaju Klis u svoje ruke. Sljedeće godine, zbog gusarskih akcija, Mletačka Republika izdaje tjeraticu za njim i život mu je ugrožen. Povjesničar Anđelko Mijatović navodi da je tada rečeno da je put grada Senja otišao sa područja pod osmanskom vlašću prije puno godina. Uskoci, pa i sam Vlatković, sudjelovali su u Dugom ratu (1593.-1606.), a nakon njega Vlatković postaje nadvojvoda.¹⁰⁵ Vlatković se posebno istakao u tome ratu i njegova djelovanja postala su šire poznata. Kao poznatija njegova djelovanja navode se osvajanje Klisa (1596. godine) i Petrinje (1597. godine). Nadvojvoda Ferdinand mu je tako 1599. godine poklonio dva mlina na području Žrnovnice, Podgorja.¹⁰⁶ Godine 1607. tjeraju ga iz grada Senja zbog provođenja gusarskih akcija i ucjenjuju mu glavu u iznosu od 5000 dukata. Zarobljen je u Rijeci. Senjski kapetan imao je udjela u njegovu puštanju tada. Zarobljen je još jednom te godine. Tada je s njim

¹⁰¹ Isto, str. 263.-264.

¹⁰² A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 9.-10.

¹⁰³ A. Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, str. 264.

¹⁰⁴ A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 10.

¹⁰⁵ A. Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, str. 264.

¹⁰⁶ A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 14.-15.

zarobljen i Juriša Margitić. Uspijevaju pobjeći iz zatvora, a Anđelko Mijatović opisuje kako su pobjegli na „spektakularan način“.¹⁰⁷ Naime uspjeli su onesposobiti stražara i pobjeći uz pomoć konopca koji im je poslužio za spuštanje po zidinama grada. Sljedeće je godine uhićen u Senju zbog protesta protiv Habsburgovaca. Kaznu nije dočekao već je opet pobjegao. On i brat mu Miho uhićeni su godine 1611. U Senju se krenulo sa istragom, a u Karlovcu završilo. Brat mu Miho nije osuđen, no troškove suđenja morao je platiti.¹⁰⁸ „Ivan je, kao kapetan u Liču, 3. srpnja 1612. u Karlovcu osuđen na smrt zbog toga što je po odobrenju senjskoga natkapetana Aichelburga uzeo nešto opskrbe iz skladišta, ali bez odobrenja opskrbeničkog upravitelja. Iako je tu opskrbu podijelio siromašnim vojnicima, osuđen je na smrt za primjer drugima. Pogubljen je oko 20. srpnja 1612. u Karlovcu, gdje mu se je sudilo.“¹⁰⁹

Ivan Vlatković bio se i žalio na takvu osudu. Njegova se žalba sačuvala i opisuje nam što je sve Vlatković tada doživljavao. Povjesničar Anđelko Mijatović prenosi nam riječi Vlatkovića koji je u žalbi iznio kako je „jadni uhićenik u teškoj nevolji, velikoj mucu ... uhićen u Senju i odveden u Karlovac, bačen u tešku tamnicu“ i tamo on teško živi.¹¹⁰ Prenosi nam i da je Vlatković rekao: „U svim optužbama koje se protiv mene iznose kaže se samo to da sam vršio razbojstva na moru i kopnu, što sam pobio na temelju isprava svjetovnih i duhovnih osoba“.¹¹¹ Vlatković je rekao da jest uzeo opskrbu, nakon obećanja nadvojvodi da neće nastaviti provoditi gusarske akcije, s dopuštanjem Aichelburga i da ju je udijelio na posudbu vojnicima koji su teško živjeli jer mu ih je bilo žao. Rekao je i da je vratio opskrbu nazad u utvrdu kada je to zatražio Aichelburg. Ističe da drugi razlozi za provođenje procesa protiv njega ne postoje. Mijatović nam navodi i da je Vlatković prilikom skromnog navođenja svojih doprinosa rekao: „Ali kad se meni, siromašnom hrvatskom ratniku, koji je od svoje mladosti u raznim zgodama služio nadvojvodi, sudilo za to, onda je jedno što mi se za svu tu moju vjernost plaća tako da gubim život za tu vojnu opskrbu, koja ne vrijedi više od devet forinti“.¹¹² Vlatković ističe da to tvrdi i natkapetan Aichelburg i da su i suci iz Karlovca to uvidjeli. Naglašava nadu kako je zaslužio da ga pomiluju. Daje riječ da će ispravno postupati. Navodi da će se svaki dan moliti Bogu za uspješnu vlast nadvojvodinu. Također, navodi i da će biti vjeran ratnik na strani nadvojvode dokle god je živ. U Mijatovićevom djelu vidimo i što je pisalo na vanjskom dijelu žalbe. Pisalo je: „Ivan Vlatković, preko godinu dana

¹⁰⁷ A. Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, str. 264.

¹⁰⁸ Isto, str. 264.

¹⁰⁹ Isto, str. 264.

¹¹⁰ A. Mijatović, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, str. 38.

¹¹¹ Isto, str. 38.

¹¹² Isto, str. 38.

siromašni utamničnik, vezan teškim željezom i posve bez krivnje na smrt osuđen, vjeran u ratovima i, konačno, bivši zapovjednik u Liču, prepokorno moli radi Boga i njegove majke. Hitno, što hitnije!¹¹³ U Graz je njegova žalba stigla tek 25. srpnja, a na nju je dopisano kako nam Mijatović prenosi: „Neka se ostavi, došla je prekasno“.¹¹⁴

Od poznatih zatočenih uskoka navodi se i Antun Mikulanić. On je godine 1608. zbog protesta protiv Habsburgovaca zarobljen u gradu Senju, kao i Margitić i Vlatković. Mikulanić je inače bio kapetan grada Otočca. On za razliku od njih dvojice nije pobjegao iz zatočeništva. Zatočen je bio do mjeseca lipnja 1609. godine. Tada su ga pustili, a optužbe su odbacili. Mijatović nam prenosi da je Mikulanić rekao kako je tijekom boravka u zatočeništvu „propatio kao Kristuš“.¹¹⁵ Godine 1609. nova je istraga otvorena protiv Mikulanića zbog protesta protiv Habsburgovaca.

Još jedan od zatočenih uskoka je i Andrija Frletić. Frletić je otjeran iz grada Senja za vrijeme procesa protiv Ivana i Mihe Vlatkovića. Zatočen je u gradu Rijeci. Razlog tome njegov je udio u akciji provedenoj nad mletačkim plovilom u paškoj luci 1613. godine. Na poticaj njegove sposobne žene premjestili su ga u Karlovac kako bi mu se tamo sudilo. Tijekom „Uskočkog rata“ (1615.-1617.) također je bio zatočen. To je bilo 1616. godine u Pazinu. Navodi se da je iz zatočeništva ili uspio pobjeći ili mu je netko, moguće je, to priuštio. Nakon „Uskočkog rata“ (1615.-1617.) Frletić nastavlja provoditi akcije. Tako godine 1621. Mletačka Republika izdaje tjeralicu za njim u iznosu od 1000 dukata i njegov život je ugrožen. Godine 1622. taj je iznos postao i veći.¹¹⁶

¹¹³ Isto, str. 38.

¹¹⁴ Isto, str. 38.

¹¹⁵ A. Mijatović, „Neki poznatiji Senjani uznici“, str. 265.

¹¹⁶ Isto, str. 265.-266.

6. Zaključak

Uskoci su živjeli u teškom vremenu borbe s Osmanskim Carstvom i Mletačkom Republikom. Opasnost od Turaka nije prijetila samo Hrvatskoj već i ostatku Europe. I u takvom se vremenu ističe djelovanje uskoka. Pojavljivanje ovih Hrvata i katolika povezuje se sa željom za otporom osvajanju Osmanskog Carstva. Njihov izgled kod drugih je ljudi ostavljao dubok dojam. Puno toga govori i da je za njih od svih prioriteta najvažnije bilo obraniti kršćanstvo, a riječ pape za njih je bila najvažnija. Sveta Stolica im je stalno pružala najveću pomoć. Bili su vrlo cijenjeni. Plaćeni su bili loše i plaća nije bila redovita. Uskoci su provodili svoja djelovanja i gusarske akcije na prostoru istočne obale Jadrana i samog mora. Njihov način borbe bio je specifičan i pun akcije. U ovakvom teškom vremenu obrane hrvatskih prostora istaknuo se Petar Kružić i njegovi uskoci pri obrani Klisa tijekom dugo vremena. Osim sa Osmanskim Carstvom, uskoci su se sukobljavali i s njihovim čestim suradnicima Mlečanima, koji su također težili širenju svoje vlasti, a znali su se sukobljavati i s Habsburgovcima, koji su htjeli imati dobre odnose s Venecijom. Dolazi i do „Uskočkog rata“ (1615.-1617.) kada se Mlečani i Habsburgovci, skupa s uskocima, sukobljavaju. Kada je rat završio dolazi jako teško vrijeme za uskoke. Habsburgovci i Mlečani sklapaju sporazum koji je za uskoke bio koban. Njihova se borba na istočnoj obali Jadrana i samom moru smanjuje dok kasnije u potpunosti nestaje. Ima puno poznatih bitaka koje su vodili uskoci, a ostali su poznati i brojni uskoci. Najpoznatiji uskoci koji su bili zatočeni su: Juriša Margitić, Ivan Vlatković, Miho Vlatković, Antun Mikulanić i Andrija Frletić. Poznati uskoci koji su djelovali tada su i: Daničići, Vicko Hreljanović, Vuk Mandušić, Smiljanići i Mitrovići-Jankovići. I mnogobrojni drugi uskoci su ostali poznati po svome djelovanju. Može se zaključiti da su uskoci obilježili razdoblje 16. i početka 17. st. svojim djelovanjem i borbom na hrvatskim prostorima. Također, može se zaključiti i da su uskoci neizostavan dio hrvatske povijesti toga razdoblja.

7. Prilozi

Prilog 1

Uskočki vođa (vojvoda), bakrorez, 17. st.

Prilog 2

Uskok, jedna od najstarijih ilustracija

Prilog 3

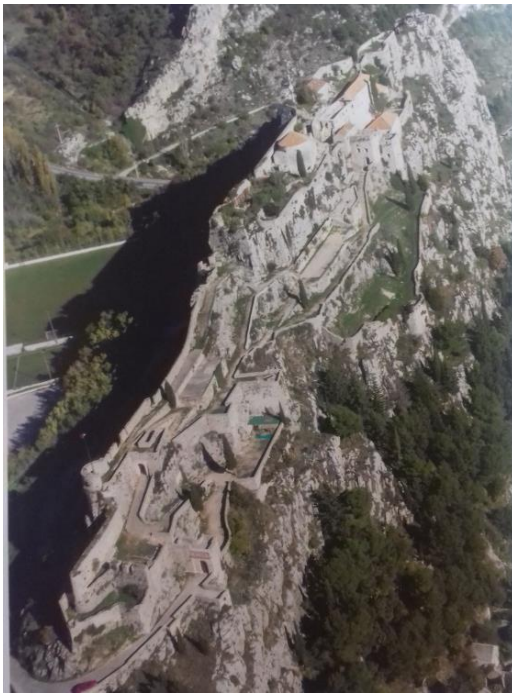
Uskok iz Senja

Prilog 4

Vladimir Kirin: Petar Kružić, iz Svetišta Majke Božje Trsatske u Rijeci

Prilog 5

Utvrda Klis, snimano iz zraka

Prilog 6

Nehaj, uskočka tvrđava kod Senja

Prilog 7

Uskoci napadaju Mlečane ispred grada Senja, XVI. st., iz Vatikanske knjižnice

8. Popis priloga

Prilog 1 - Uskočki vođa (vojvoda), bakrorez, 17. st., **Izvor:** Mijatović, Anđelko, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, Školska knjiga, Zagreb 1974.

Prilog 2 - Uskok, jedna od najstarijih ilustracija, **Izvor:** Glavina, Vesna, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, Školska knjiga, Zagreb 2016.

Prilog 3 - Uskok iz Senja, **Izvor:** Aralica, Tomislav, Aralica, Višeslav, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, Znanje, Zagreb 2006.

Prilog 4 - Vladimir Kirin: Petar Kružić, iz Svetišta Majke Božje Trsatske u Rijeci, **Izvor:** Glavina, Vesna, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, Školska knjiga, Zagreb 2016.

Prilog 5 - Utvrda Klis, snimano iz zraka, **Izvor:** Glavina, Vesna, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, Školska knjiga, Zagreb 2016.

Prilog 6 - Nehaj, uskočka tvrđava kod Senja, **Izvor:** <http://www.wakacje-w-chorwacji.net/senj-twierdza-nehaj/senj-lika-karlovac/pl/c/2608>

Prilog 7 - Uskoci napadaju Mlečane ispred grada Senja, XVI. st., iz Vatikanske knjižnice, **Izvor:** <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63406>

9. Popis literature

1. Aralica, Tomislav, Aralica, Višeslav, „Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 1. knjiga, Oprema, oružje i odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine“, Znanje, Zagreb 2006.
2. Bracewell, Catherine Wendy, „Senjski uskoci : piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću“, Barbat, Zagreb 1997.
3. Glavina, Vesna, „Tvrđava Klis, Priča o uskocima i Petru Kružiću“, Školska knjiga, Zagreb 2016.
4. Kralj, Bernard, „Smaknuće Uskoka 1601. godine“, Vojna povijest, 2016., preuzeto: 26.07.2017., <https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/smaknuce-uskoka-1601-godine-1061237>
5. Macan, Trpimir, „Povijest hrvatskoga naroda“, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1999.
6. Mijatović, Anđelko, „Neki poznatiji Senjani uznici“, Senjski zbornik, Vol.30 No.1, Zagreb 2003.
7. Mijatović, Anđelko, „Petar Kružić – kliški i senjski kapetan“, Senjski zbornik, Vol.17 No.1, Zagreb 1990.
8. Mijatović, Anđelko, „Uskoci i krajišnici - narodni junaci u pjesmi i povijesti“, Školska knjiga, Zagreb 1974.
9. Poparić, Bare, „Povijest senjskih uskoka“, Matica hrvatska, Zagreb 1936.
10. Skupina autora, „Povijest Hrvata, Druga knjiga, Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata“, Školska knjiga, Zagreb 2005.